

Бондаренко Ігор Сергійович,
магістрант Інституту права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональна академія управління персоналом,
м. Київ

УДК 37.013 (075.8)

Формування правової свідомості молоді як педагогічна проблема

Соціалізація кожної людини відбувається протягом всього життя. Але найбільш важливі процеси для формування особистості відбуваються від народження до ранньої дорослості. Серед чинників право-виховного впливу правове виховання посідає центральне місце як спрямовуючий елемент системи загального виховання особи. Але у реальному житті більш вагомий право-виховний вплив на особу здійснюють інші інститути та явища суспільного життя.

Індивідуальні причини виникнення й формування відхилень від поведінки окремих людей, які завершуються злочинами, майже завжди пов'язані з педагогічною запущеністю, що, у свою чергу, пов'язано з низьким рівнем і деформаціями освіти, виховання, навчання й розвитку людини.

Завдання дослідження: розкрити сутність правової соціалізації; визначити критерії правової соціалізації та етапи її формування у студентської молоді.

Одним з основних напрямів соціалізації особистості є права соціалізація, що передбачає вироблення під час освоєння соціального досвіду ціннісно-нормативної орієнтації особистості, при якій приписи суспільних норм сприймаються нею як власні життєві установки.

Як відзначає В.Г. Подзолков, права соціалізація поєднує в собі:

- засвоєння критеріїв оцінок юридичних ситуацій;
- вивчення законів і соціальних вимог, що визначають міру можливостей і належної поведінки в суспільстві;
- усвідомлення своїх прав і обов'язків та способів їхньої реалізації;
- оволодіння необхідними соціальними навичками шляхом правового навчання, правової освіти [2].

Результатом правової соціалізації, як правило, є права сформованість особистості, її права психологія. У педагогічному плані це

пов'язано з правовою сформованістю її властивостей, тобто наявністю в них правових складових:

- правової освіти;
- правової вихованості;
- правової навченості;
- правового розвитку [2].

Вищий щабель проявів їхньої сформованості виокремлюється у вигляді правової культури особистості.

Як відзначають дослідники Головченко В.В., Ковальський В.С., Подзолков В.Г., права соціалізація може здійснюватись в різних формах, серед яких можна виділити такі:

- стихійне сприйняття права, яке ґрунтується на власному правовому досвіді особи, епізодичному ознайомленні з відповідними нормативними матеріалами тощо;
- організований цілеспрямований вплив на правосвідомість з боку держави та громадських об'єднань, що полягає у запровадженні видання професійно підготовленої правової літератури, в організації «круглих столів», виступів у засобах масової інформації на правову тематику тощо;
- самостійне систематичне вивчення особою текстів нормативно-правових актів, коментарів до них та іншої спеціальної юридичної літератури тощо [1].

Провідне завдання правової соціалізації – забезпечення правомірної поведінки особистості, що передбачає формування й розвиток її правової культури, правового виховання, правосвідомості.

Одним з аспектів всебічного розвитку особистості є висока права культура, правове виховання та права освіченість. Здатність людини розуміти правила співжиття й вимоги законів та відповідно поводитись не є вродженою, вона формується під впливом спеціальних виховних заходів, є наслідком спілкування з іншими людьми, участі в різних видах діяльності.

Необхідним елементом доступу особистості до права є правове виховання, що, насамперед, має правозахисний зміст, але водночас формує й позитивне відношення громадян до державних інститутів. Правове виховання – ключовий напрям у педагогічному забезпеченні правової соціалізації і правової культури студентів. У сучасних умовах правове виховання набуло глобального характеру.

Лише нещодавно з'явилися праці, в яких правове виховання розглядається як напрям у системі виховання. У сучасній педагогічній і юридичній літературі існують різні визначення поняття «правове виховання». Так, у довіднику «Юридична термінологія» правове виховання визначається як соціально-правова й педагогічна допомога особі, передусім молодій, у формуванні правової свідомості та правової культури, вихованні почуття людської гідності, розуміння соціальної цінності права; найгуманніший спосіб профілактики правопорушень; подолання явищ і наслідків правового нігілізму [1].

Таким чином, правове виховання – цілеспрямований постійний вплив на особистість з метою формування в неї правової культури й активної правомірної поведінки.

Метою правового виховання є надання особистості необхідних у житті юридичних знань, формування високого рівня правової культури, що сприятиме значному зменшенню кількості правопорушень.

Правове виховання складається з формування правосвідомості, правової культури й правової поведінки. Правова свідомість складається з інтелектуальних (раціональних), емоційних та вольових процесів і станів. Кожен з цих компонентів має свою, досить складну структуру, між собою вони тісно взаємопов'язані.

Інтелектуальна (раціональна) сфера правосвідомості включає такі процеси: відчуття, сприйняття, увагу, уяву, пам'ять, правове мислення й мову. Ці процеси психологи відносять до пізнавальних процесів.

Складниками правової свідомості є певні стани: правові знання, правові вміння, правові навички. Правові вміння й навички тісно пов'язані з вольовою сферою; особа повинна мати не тільки певний обсяг правових знань, знати свої юридичні права й обов'язки, але й вміти їх виконувати, використовувати й дотримуватись, мати навички захищати свої права, навички правомірної діяльності й поведінки, зокрема, правильно приймати рішення, застосовувати норми права відповідно до вимог законності [2].

Другою сферою правової свідомості є емоційні процеси і стани. З емоціями надзвичайно тісно пов'язані правові почуття. Правові почуття – це більш стійкі й тривалі психічні стани. Це така форма відображення правових явищ, яка сприймається й оцінюється особою відповідно до своїх потреб, інтересів та до потреб інших суб'єктів права й відображає суб'єктивне ставлення особи до цих явищ, – це почуття законнос-

ті, почуття права, почуття справедливості. У процесі правової діяльності й поведінки правові почуття зливаються з інтелектуальною та вольовою сферами індивідуальної правосвідомості. Вони виникають і розвиваються в результаті правової освіти, правової пропаганди, правової агітації, практичної діяльності у правовідносинах.

До третьої сфери належать вольові процеси і стани. Вольова сфера правосвідомості особи починається з усвідомлення правових потреб і інтересів суб'єктів суспільних відносин. Правові потреби і інтереси – це джерело поведінки і діяльності особи, вони примушують її вступати у суспільні відносини [2].

Вольова сфера правосвідомості пов'язана з правовими установками й переконаннями. Правова установка – це стан готовності до правомірної діяльності й задоволення потреб та інтересів.

У своїй сукупності інтелектуальна, емоційна та вольова сфери правосвідомості є необхідною основою для правомірної поведінки.

Таким чином, правова свідомість особистості – це така форма відображення правових явищ, що включає в себе психічні, інтелектуальні, емоційні й вольові процеси і стани; знання діючого права й законодавства; правові навички та вміння; правове мислення; правові емоції і почуття; правові переконання й установки, які синтезуються в прийнятих рішеннях, що направлені на пізнання, спілкування й взаємодію в процесі правової діяльності й поведінки у сфері правосвідомості [3].

Метою правового виховання молоді є формування в них правової культури громадянина України, що складається зі свідомого ставлення до своїх прав й обов'язків перед суспільством і державою, закріплених у Конституції України, з глибокої поваги до законів і правил людського співжиття, готовності дотримуватися й виконувати їхні вимоги, що виражають волю та інтереси народу, активну участь в управлінні державними справами, боротьбу з порушниками законів.

У правовому вихованні та вихованні правової свідомості джерелами правових знань молодих людей є: школа, газети, телевізор, радіо, вчителі, юридична література, журнали, батьки, кіно, друзі, художня література, товариші тощо.

Як визначає Фіцула М.М., підвищенню результативності правового виховання сприяє ретельний аналіз проведеної роботи, виявлення ступеня ефективності тих чи інших виховних заходів, виявлення та усунення причин правопорушень [3].

Правова свідомість – сукупність правових уявлень, поглядів, переконань і почуттів, що визначають ставлення особистості до вимог законів, регулюють її поведінку в конкретній правовій ситуації.

Правові погляди мають бути засновані на загальних правових знаннях та уявленнях про державу і право, правові відносини між людьми, конституційні права та обов'язки особистості. Необхід-

но, щоб ці знання й уявлення правильно відображали певні правові норми, інакше правові погляди будуть хибними.

Специфічним недоліком правової свідомості окремих молодих людей є хибні уявлення про зміст правових норм.

Так, В.Г. Подзолков розділяє види правосвідомості: за змістом (рівнем) і за ступенем спільності. Перший вид поділяється на повсякденний, теоретичний, професіональний зміст. Другий вид поділяється на масовий (суспільний), груповий, індивідуальний ступінь [2].

Зокрема, до *повсякденного* змісту відносять: почуття, звички, відношення людей до права, правових явищ, поведінки.

Теоретична правосвідомість має відмінності від інших тим, що вона глибоко проникає в сутність права, правових явищ науковим обґрунтуванням закономірностей щодо їх виникнення й розвитку. Вона передбачає систему теоретично обґрунтованих поглядів.

Повсякденна правосвідомість відрізняється від теоретичної тим, що виникає під час повсякденної, буденної діяльності людини, має емпіричний характер, складається зі звичайних життєвих поглядів, уявлень й оцінок відносно права, правових явищ. Це свідчить про те, що повсякденна правосвідомість не завжди є правильною, іноді є спотвореною, примітивною. В ній у різному співвідношенні можуть бути присутніми як позитивні, так і відсталі, помилкові, поверхневі, протиправні погляди, уявлення, оцінки, які необхідно виправляти під час правового виховання [2].

Індивідуальна правосвідомість – це соціально-психологічна єдність людини. Вона завжди виникає як відображення конкретних умов людини, особливостей структури особистості. Наразі вона є й відображенням суспільного життя. Формування індивідуальної правосвідомості – найважливіший шлях становлення особистості, що відбувається під час засвоєння та усвідомлення норм і цінностей.

Правова свідомість належить до складу найважливішої складової частини системи регу-

лювання безпосередньої поведінки людини в правовій сфері.

З точки зору розвитку правосвідомості найбільше значення має те, що підлітковий вік – вік самоствердження, активного формування соціальних інтересів і життєвих ідеалів, час все більшого орієнтування на внутрішнє регулювання поведінки, самооцінку й послаблення зовнішньої (батьки, вихователі) оцінки поведінки.

З іншого боку, необхідність активного розвитку правосвідомості в цей період обумовлюється тим, що намагання до самостійності, незадоволення пасивним положенням ще не підкріплюється стійкими соціально корисними мотивами поведінки й інтересами, достатнім життєвим досвідом, правильним розумінням співвідношення свободи і відповідальності особистості.

Висновок. Таки чином, правосвідомість має бути властива усім громадянам. Правосвідомість – це система ідей, уявлень, емоцій і почуттів, які виражають ставлення індивіда, групи, суспільства до чинного, минулого та бажаного права, а також до діяльності, пов'язаної з правом. Правосвідомість не тільки виражає ставлення індивіда до правової дійсності, а й спрямовує її на певні зміни в правовому середовищі, прогнозує й моделює їх. Правова свідомість суспільства, окремих груп, індивідів органічно пов'язана з правом як цілісним соціальним інститутом, з його виникненням, функціонуванням і розвитком, з правотворенням і правозастосуванням, іншими сторонами правового буття суспільства.

Список використаних джерел

1. Головченко В.В., Ковальський В.С. Юридична термінологія: Довідник. – К., 1998. – 231 с.
2. Подзолков В.Г. Матеріали к курсу лекцій по правовому вихованню. – Тула, 2001 – 342 с.
3. Фицула М.М. Правове виховання. – К., 2005. – 557 с.

Бондаренко І.С. Формування правової свідомості молоді як педагогічна проблема

У статті розкрито проблеми формування правової свідомості студентів, що полягає у розвитку та вдосконаленні правової соціалізації особистості. Провідне завдання правової соціалізації – забезпечення правомірної поведінки особистості, що передбачає формування і розвиток її правової культури, правового виховання, правосвідомості.

Ключові слова: правова свідомість, правова соціалізація, правомірна поведінка.

Бондаренко И.С. Формирование правового сознания молодежи как педагогическая проблема

В статье раскрыты проблемы формирования правового сознания студентов, которое заключается в развитии и совершенствовании правовой социализации личности. Ведущее задание правовой социализации –

обеспечение правомерного поведения личности, которое предусматривает формирование и развитие ее правовой культуры, правового воспитания, правосознания.

Ключевые слова: учебный процесс; педагогические технологии обучения; качество знаний студентов.

Bondarenko I.S. Formation of legal consciousness of youth as a pedagogical problem

The problems of forming of legal consciousness of students, which consists in development and perfection of legal socialization of personality are exposed in the article. A leading task of legal socialization is providing of good behaviour of personality, which foresees forming and development for it of legal culture, legal education, sense of justice.

Keywords: cognitive activity, cognitive interest.